

Розроблені вправи дозволять учням ознайомитися з поетичною творчістю Сергія Жадана та мовними особливостями його поетичних творів.

Таким чином, досліджуючи особливості поетичної мови Сергія Жадана з лексико-семантичної та лексико-стилістичної позицій, ми з'ясуємо лексико-домінантні елементи його поетичного світу. Стало можливим з'ясувати характерні прийоми створення поетичного тексту, особистісно-стильову манеру митця.

Перспективою дослідження є поглиблення аналізу лексичних засобів поетичної мови Сергія Жадана, ґрунтовне вивчення образних виразів як структурних елементів ідіостилю поета.

Список використаної літератури

1. Антологія світової літературно-критичної думки 20ст. / За ред. М. Зубрицької. Львів, 1996. 633 с.
2. Арістотель. Поетика / Пер. Б.Тена; вступ. ст. і коментарі Й. Кобова. Київ: Мистецтво, 1967. 136 с.
3. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. Київ: Вища школа, 1980. 244 с.

Напрямок 3. Художня література: текст, контекст, інтертекст.

Світлана Хомич

здобувачка вищої освіти 3 року навчання за першим (бакалаврським) рівнем історико-філологічного факультету ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степан Дем'янчука», м.Рівне

Науковий керівник ст.викл. Брильова Л.Є.

ОСОБЛИВОСТІ АНТОНІМІЇ У ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

Антоніми В.Симоненка — частина мовної палітри поета, яка дає змогу простежити деякі важливі особливості його поетичної творчості. Адже вона вражає нас своєю внутрішньою красою, щирістю почуттів наповненістю. «Його

обдарованість була щедра, ласкава. І тому, художня палітра поета багатюща.» [10, 160]

В.Симоненко сміливо випробовує себе в різних жанрах. Поряд із творами громадянської, пейзажної та інтимної лірики не можна обійти увагою його дошкульних сатиричних байок, віршованих жартів. Його казки для дітей зігріті теплим гумором, усмішкою, народним дотепом. Митець відомий своїми новелами та гуморесками, як досвідчений публіцист.

Лексичний склад поезій В.Симоненка також надзвичайно багатий і різноманітний. Поет широко використовує синоніми, влучні порівняння, образні метафори та епітети. Все говорить про те, що творчий діапазон автора був надзвичайно багатограним.

Поетові притаманне широке використання антонімів. Вони виконують важливі образні, художньо-естетичні, структурно-композиційні та ідейні функції. Переважають у поетичних творах митця загальноновживані антоніми, наприклад: *ніч — день, щастя — біда, радощі — сльози, тиша — грім* та багато інших.

З урахуванням характеру згаданих протилежностей можна виділити три семантичні класи антонімів.

У межах першого класу об'єднуються антоніми, відношення між якими ґрунтується на комплементарній протилежності між значеннями слів. Антонімічні відносини охоплюють строго визначені пари слів. Проміжні ступені вияву відсутні. До даної групи можна віднести антоніми, що позначають:

а) стать:

тато — матір

б) орієнтація в просторі:

земля — небо

в) абстрактні поняття :

будні — свята, радість — жаль

Цей клас дуже широко представлений у творах Василя Симоненка. До другого класу належать антоніми, які позначають протилежне спрямування дій, ознак, властивостей, антоніми на позначення руху, так звані векторні антоніми; антоніми, що вказують на початок дії або стану — припинення дії або стану:

іду — падаю; спішу — плетусь; вперед — назад

Третій клас утворюють антоніми на позначення якісних протилежностей, здатних мати різні щодо міри або інтенсивності проміжні ступені вияву:

а) більший ступінь вияву ознаки — менша кількість або ступінь ознаки:

б) смакові відчуття та колір:

в) емоційні, морально-етичні та інтелектуальні властивості:

З структурного погляду, як уже зазначалось, розрізняють різнокореневі, або лексичні, та однокореневі, або лексико-граматичні (ще зустрічається термін словотвірні), антоніми.

У поезіях В.Симоненка більше представлені різнокореневі (лексичні антоніми):

правда — зло; друг — ворог

Другий розряд антонімів — однокореневі (лексико-граматичні або словотвірні). Протилежність у них зумовлена приєднанням антонімічних префіксів. Загальне значення заперечення ознаки виражають префікси без-, проти-, а-, анти-, де-, лез-, лис-, ір-, ін-, що вживаються в прикметникових, іменникових і дієслівних антонімах.

дай — віддам

Окремої уваги заслуговують «найпримітивніші» антоніми, утворювані за допомогою заперечної частки не-. У Симоненка знаходимо:

недрузи — друзі

Досліджуючи антоніми в поезіях В.Симоненка, можна помітити, що найчастіше поет вживає іменникові та дієслівні антонімічні пари, рідше — прикметникові та прислівникові, а також числівникові, займенникові та прийменникові антонімічні пари.

Порівняно невелика кількість займенникових антонімічних пар. Майже всі вчені виділяють займенникову антонімію. У «Сучасній українській літературній мові» Олійник І.С. зазначає, що у складі займенників антоніми трапляються досить рідко. А Петік В.А. у своєму посібнику «Сучасна українська мова» займенникову антонімію не виділяє взагалі.

Як позначалося вище, у поезіях В.Симоненка займенникова антонімія має місце. Переважно, такі антонімічні пари вживаються в інтимній ліриці.

ти — я

За себе — за них

У творах В.Симоненка зустрічаємо не тільки протиставлення окремого слова слову. Наявні також випадки протиставлення слова парі слів або словосполученням. Яскравим прикладом даного явища є уривок із поезії «Тиша і грім», де автор протиставляє слову «щастя» зразу п'ять слів-синонімів, і кожне з них ми можемо розглядати як антонім до першого.

Можна знайти антонімічні відношення між словом та словосполученням (здебільшого поєднання іменника та прикметника синтаксичним зв'язком узгодження):

ранки — вечірній час; свята — дні робочі

Тут же присутня антонімія словосполучень, що виражають абстрактні поняття:

літні ночі — морозні ранки.

Як видно з наведених вище прикладів, В.Симоненко широко і вміло користувався всіма структурними можливостями антонімії.

Хотілося б зупинитися на такому мовному явищі як синонімічна антонімія. Для Симоненкової антонімії воно характерне.

Прикладом синонімічної антонімії можуть бути такі пари:

радощі — муки, щастя-біда

Наведені вище різні класи та типи антонімів відносять до так званої одночастиномовної антонімії. Та в творах В.Симоненка має місце

й міжчастиномовна антонімія. Це антонімічні відношення між словами, що є різними частинами мови. Наприклад:

один — інший

У даному випадку антонімічна пара виражена числівником та займенником.

Наявне також і синонімічне протиставлення, члени яких є різними частинами мови. Наприклад:

мрія — наяву (іменник — прислівник)

сняться — наяву (дієслово — прислівник)

Тож, з наведених вище прикладів видно, що міжчастиномовна антонімія посідає не останнє місце у творах поета і широко вживається ним.

За протилежністю значень у лексичній системі мови виділяють насамперед загальномовні, або узуальні, антоніми, їм властиві суттєво важливі ознаки, а саме:

1) стійке лексико-семантичне відношення в межах відповідних пар слів, унаслідок чого вони постійно взаємодіють у словниковому складі як парадигматично взаємозумовлювані одиниці;

2) регулярна відтворюваність в одних і тих же синтагматичних і стилістичних умовах.

Поряд із загальномовними антонімами в антонімічні стосунки в певній ситуації можуть вступати слова, які в звичайному вживанні не мають протилежних значень. Протиставленість семантики у таких лексемах створюється лише в індивідуальному використанні, тобто в спеціальному контексті. Це антоніми мовлення, або контекстуальні, слова, що набувають антонімічних стосунків тільки в певному контексті. Контекстуальні антоніми тісно пов'язані з ознаками, властивими поняттям, вираженим загальномовними антонімами.

У своїх поезіях Василь Симоненко широко використовує контекстуальні антоніми.

Контекстуальні антоніми завжди образні. Автор може використовувати антоніми не тільки за усталеною в мові схемою, а й залежно від особливостей власного світосприймання.

Аналізуючи творчість В. Симоненка, бачимо вживання автором антонімів у своїх поетичних творах. Антоніми письменник зазвичай використовує у своїх творах, виділяючи їх і створюючи неповторний, оригінальний колорит.

У творчості митця знаходимо приклади міжчасткової антонімії. Хоча не всі вчені виділяють цей клас, але, на мій погляд, антоніми правильно трактувати не лише як слова однієї частини мови, а й різних. Використання поетом міжчасткової антонімії ще раз підтверджує цілеспрямованість її існування.

Не менш важливими у віршах Симоненка є авторські антонімічні пари. Вони яскраві, неповторні. Ці контрасти є однією з особливостей творчості художника. Найчастіше словосполучення вживаються при новинках власного авторства, дещо рідше — антоніми іменників і дієслів. Саме ці останні антоніми мають найбільший стилістичний ефект.

У поетичній творчості В. Симоненка важливу роль відіграє контрастивне протиставлення, яке письменник використовує для повнішої передачі сказаного.

Семантичні відношення між словами-антонімами не завжди нерозривні, і зазвичай антонімічні відношення поєднують у собі певні стилістичні функції, які антоніми виконують у контексті. Антоніми допомагають посилити концепцію. На цій основі виділяються найвиразніші функції юкстапозиції, протиставлення та антонімічної градації. Ці стилістичні прийоми широко використовує В.Симоненко.

Поет творчо використовує антитезу як стилістичний прийом у своїх творах. Це цікаво переплітається з образним використанням одного з членів антонімічної пари. Прикладом спільного використання антитези є його вірш «Україна» і «Перехожий».

Оксюморони Симоненка створюють експресію поетичного вираження. Вони свідчать про унікальність порівнюваного явища. Вони свіжі, барвисті та виразні. Поет тонко вживає їх в інтимних, громадянських і філософських текстах.

Тому можна стверджувати, що мовна естетика Василя Симоненка створювалася на основі максимального використання антонімів, що дозволило поетові всебічно охарактеризувати образи людей, їхні дії, вчинки, явища природи та суспільне життя; водночас розкрийте своє ставлення до образу. Завдяки ретельно підібраним і створеним антонімам (і фігурам на їх основі) В. Симоненко створив власний, неповторний, індивідуальний стиль, який вирізняє його твори з-поміж інших письменників і не дозволяє сплутати ні з ким іншим. Тому тексти Симоненка такі цінні. Тому його поезія роками так хвилює та привертає увагу читачів.

Список використаної літератури

1. Здрастуй шир розстелених доріг :пісенник. Вип. 1 / упор. В. Симоненко. Київ :МузичнаУкраїна, 1979. 127 с.
2. Костенко, Л.Поезії : [збірник] / Л. Костенко, В. Симоненко. Київ :Наукова думка, 1998. 224 с.
3. Ротач, П.Грудочка любимої землі: Василь Симоненко і Полтавщина / П. Ротач. Опішне :Видавництво Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, 1995. 96 с.
4. Симоненко, В.Вибрані твори / В. Симоненко ;упоряд. Д. Ткаченко. Вид. 2-е. [б. м.] :Смолоскип, 2012. 852 с.
5. Симоненко, В. Вино з троянд :оповідання / В. Симоненко // Три зозулі з поклоном... : публіцистика, оповідання, новели. Київ :Український письменник, 2000. 159 с.